

ԿԱՐԾԻՔ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ 2009 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԻ 2-Ի ԹԻՎ 351-Ն ՈՐՈՇՄԱՆ ՄԵՋ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՈՐՈՇՄԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

ՀՀ կառավարության «Ձերբակալված և կալանավորված անձանց Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության կողմից ուղեկցման և պահպանման կարգը հաստատելու մասին» 2009 թվականի ապրիլի 2-ի թիվ 351-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին նախագծի (այսուհետ՝ Նախագիծ) ուսումնասիրությունը վկայում է, որ այն արտացոլում է Մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ որպես կանխարգելման ազգային մեխանիզմի գործունեության վերաբերյալ տարեկան զեկույցներում ազատությունից զրկված անձանց տեղափոխմանն առնչվող մի շարք առաջարկներ: Մասնավորապես, Նախագծի 9-րդ կետով լրացվող 52.1-րդ կետը սահմանում է, որ *մասնագիտացված ուղեկցող սպորտաբաժանումների կողմից հիվանդության հետ կապված հատուկ կարիքներ ունեցող անձանց հատուկ տրանսպորտային միջոցներով ուղեկցման անհնարինության դեպքում նրանց ուղեկցումը և պահպանումը կարող է կազմակերպվել շրապ բժշկական օգնության տրանսպորտային միջոցներով:*

Հարկ է նշել, որ ազատությունից զրկված՝ հատուկ կարիքներ ունեցող անձանց տեղափոխման համար հարմարեցված տրանսպորտային միջոցների հարցը բարձրացվել է Մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ որպես կանխարգելման ազգային մեխանիզմի 2018 թվականի գործունեության վերաբերյալ տարեկան զեկույցում, և այս կապակցությամբ համապատասխան լուծումների ներառումը Նախագծում ողջունելի է:

Միևնույն ժամանակ, Նախագծի վերաբերյալ առկա են մի շարք նկատառումներ, որոնք հիմնականում հանգում են հետևյալին.

1. Նախագծով չեն սահմանվում ազատությունից զրկված անձանց տեղափոխող տրանսպորտային միջոցների պայմանների վերաբերյալ չափանիշները (մասնավորապես՝ խցերի չափերը, լուսաթափանցելիությունը, օդափոխությունը և այլն):

Հարկ է նշել, որ Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի կողմից բազմիցս ուսումնասիրվել են ազատությունից զրկված անձանց տեղափոխող տրանսպորտային միջոցների պայմանները և դրանց անդրադարձ է կատարվել Մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ որպես կանխարգելման ազգային մեխանիզմի 2017 և 2018 թվականների գործունեության վերաբերյալ տարեկան զեկույցումներում:

Իրականացված ուսումնասիրությունների ընթացքում համադրվել են հատուկ տրանսպորտային միջոցների խցերի և ազատությունից զրկված անձանց համար նախատեսված նստատեղերի մակերեսները: Արձանագրվել է երկու խցից բաղկացած ավտոմեքենա, որոնցից մեկը՝ 1,1, իսկ մյուսը՝ մոտ 0,8 քառակուսի մետր մակերեսով: Յուրաքանչյուր խցում տեղադրված է եղել մեկ նստարան, որոնց չափերը և մակերեսը նախատեսված են համապատասխանաբար երեք և երկու անձի համար: Արձանագրվել են թափքերում մեկ խուց ունեցող տրանսպորտային միջոցներ մոտ 1,2-1,4 քառակուսի մետր մակերեսով, որոնց խցի երկու կողմերի երկայնքով տեղադրված են եղել երկու նստարաններ՝ առնվազն երկու անձի համար նախատեսված չափերով և մակերեսով:

Ուսումնասիրությունների ընթացքում արձանագրվել է նաև տրանսպորտային միջոց, որի թափքում առկա է եղել 2 խուց՝ մոտ 3 քառակուսի մետր մակերեսով և մեկ խուց՝ մոտ 0,5 քառակուսի մետր մակերեսով, մեծ խցերում յուրաքանչյուր կողմի վրա առկա է եղել երկուական նստարան, որոնց չափերը և մակերեսը նախատեսված է հինգ անձի համար: Ուստիկանության ծառայողների պնդմամբ՝ 0,5 քառակուսի մետր մակերեսով խուցը չի շահագործվում, իսկ յուրաքանչյուր մեծ խցում տեղափոխում են 6 անձ: Այսպես, ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր անձի համար նախատեսված մակերեսը տվյալ տրանսպորտային միջոցի մեծ խցերում կազմում է 0,5 քառակուսի մետր:

¹ Տե՛ս ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ որպես կանխարգելման ազգային մեխանիզմի 2018 թվականի գործունեության վերաբերյալ տարեկան զեկույցը <https://www.ombuds.am/images/files/dcc37ac516d1268bb59999f72c76d982.pdf> հղմամբ, էջեր 277-283:

Ուստի, իրականացված դիտարկումների և ուսումնասիրությունների արդյունքում արձանագրվել է, որ տրանսպորտային միջոցներում ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր անձի համար նախատեսված մակերեսն ընդհանուր առմամբ չի գերազանցում 0,8 քառակուսի մետրը:

Այս կապակցությամբ տրանսպորտային միջոցների պայմանների, մասնավորապես՝ խցերի չափերի վերաբերյալ ուշագրավ են Խոշտանգումների և անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի կանխարգելման եվրոպական կոմիտեի (այսուհետ՝ ԽԿԿ) չափանիշները: Այսպես, ԽԿԿ-ի Լիտվայի վերաբերյալ 2001 թվականի, Ուկրաինայի վերաբերյալ 2002 թվականի և Լեհաստանի վերաբերյալ 1998 թվականի զեկույցների համաձայն՝ *անընդունելի է 0,4, 0,5 և նույնիսկ 0,8 քառակուսի մետր մակերես ունեցող խցերում անձանց տեղափոխելը՝ անկախ դրա փոփոխությունից:* **Հետևաբար, կարելի է արձանագրել, որ ազատությունից զրկված անձանց տեղափոխելու համար նախատեսված տրանսպորտային միջոցների խցերում ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր անձի համար նախատեսված մակերեսը պետք է գերազանցի 0,8 քառակուսի մետրը:**

Մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ որպես կանխարգելման ազգային մեխանիզմի գործունեության վերաբերյալ տարեկան զեկույցումներում բազմիցս նշվել է, որ Ոստիկանությունը պետք է միջոցներ ձեռնարկի տրանսպորտային միջոցների խցերում յուրաքանչյուր անձի համար 0,8 քառակուսի մետրից ավել մակերես ապահովելու ուղղությամբ:

2018 թվականի ընթացքում դիտարկված տրանսպորտային միջոցների խցերում առկա չեն եղել նաև ազատությունից զրկված անձանց համար ամրագոտիներ կամ անվտանգության այլ միջոցներ:

Կանխարգելման ազգային մեխանիզմի տարեկան զեկույցի նախապատրաստման ընթացքում ազատությունից զրկված անձանց տեղափոխման համար նախատեսված տրանսպորտային միջոցների կապակցությամբ Ոստիկանությանն ուղղված հարցերին ի պատասխան՝ Ոստիկանությունը հայտնել է, որ 2017 թվականի ապրիլի 1-ին գործողության

մեջ է դրվել «Ստանդարտացման, չափագիտության և սերտիֆիկացման միջկառավարական» խորհրդի կողմից ընդունված «Ձերբակալված անձանց տեղափոխող օպերատիվ-ճառայողական տրանսպորտային միջոցներ: Տեխնիկական պահանջներ և փորձարկման մեթոդներ:» միջպետական ստանդարտը (ГОСТ 33546-2015), որի անդամ է հանդիսանում նաև Հայաստանի Հանրապետությունը: Նշված ստանդարտի համաձայն՝ մեկ անձի համար նախատեսված խցի մինիմալ չափերն են՝ 500 մմ լայնությունը և 650 մմ խորությունը, որը կազմում է 0,325 քառակուսի մետր մակերես, իսկ ընդհանուր խցում մեկ անձի նստելատեղի համար՝ 450 մմ լայնություն և 350 մմ խորություն (0,16 քառակուսի մետր մակերես):

Ինչպես արձանագրվել է Մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ որպես կանխարգելման ազգային մեխանիզմի 2018 թվականի գործունեության վերաբերյալ տարեկան զեկույցում, անհրաժեշտ է ևս մեկ անգամ նշել, որ վերոնշյալ միջպետական ստանդարտը Հայաստանի Հանրապետության համար չունի պարտադիր ուժ, իսկ դրանում նշված մեկ անձի համար նախատեսված խցի մինիմալ չափերը հակասում են միջազգային ընդունված չափորոշիչներին:

Այսպիսով՝ անհրաժեշտ է Նախագծում ամրագրել հատուկ տրանսպորտային միջոցներում խցերի մակերեսների, լուսավորության, օդափոխության և այլ չափանիշներ, ինչպես նաև նախատեսել տրանսպորտային միջոցներն անվտանգության անհրաժեշտ հարմարանքներով ապահովելու հստակ պահանջ:

2. Նախագծի 12-րդ կետով լրացվող 9-րդ գլխի 85-րդ կետը սահմանում է, որ *ուղեկցման ընթացքում ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց մոտ թույլատրվում է ունենալ նոթատետր, գրիչ, մատիտ, քրեական գործի, ինչպես նաև իրավունքների իրացման հետ առնչություն ունեցող գրառումներ և փաստաթղթեր:*

Սույն կարգավորումից բխում է, որ ազատությունից զրկված անձինք կարող են իրենց մոտ ունենալ իրենց քրեական գործին վերաբերող կամ իրենց իրավունքների իրացման հետ առնչություն ունեցող գրառումներ և փաստաթղթեր: Այս պարագայում հարց է ծագում, թե ինչպես և ում կողմից պետք է ստուգվեն այդ փաստաթղթերի բովանդակությունը՝ պարզելու

համար դրանց՝ քրեական գործին վերաբերելի լինելու հանգամանքը: Եթե այդ ստուգումները պետք է իրականացվեն Ոստիկանության ծառայողների կամ քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմի ներկայացուցիչների կողմից, ապա որքանով է իրավաչափ, որ այդ փաստաթղթերում առկա տեղեկությունները (օրինակ՝ նախաքննական գաղտնիք կամ օրենքով պաշտպանվող որևէ այլ գաղտնիք) հասանելի դառնան վերջիններիս:

Նման կարգավորումը կարող է լուրջ խնդիրներ առաջացնել փաստաբանական գաղտնիքի պահպանման, ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված անձնական տվյալների պաշտպանության, ինչպես նաև օրենքով պաշտպանվող այլ գաղտնիքի բացահայտման հետ կապված: Ավելին, Նախագծին կից հիմնավորումներում որևէ կերպ մեկնաբանված և փաստարկված չեն ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց համար այլ փաստաթղթեր ունենալու արգելքի նպատակն ու պատճառները:

3. Նախագծի 12-րդ կետով լրացվող 9-րդ գլխի 85-րդ կետը սահմանում է, որ *ուղեկցման ընթացքում ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց մոտ թույլատրվում է ունենալ՝ 1) բժշկի կողմից նշանակված դեղամիջոցներ՝ համապատասխան չափաբաժնով, 2) գրպանի թաշկինակ, 3) ակնոցներ և դրանց պլաստիկ պաշտպան, կոնտակտային լինզաներ, 4) ձեռքի կամ գրպանի ժամացույց, 5) նոթատետր, գրիչ, մատիտ, քրեական գործի, ինչպես նաև իրավունքների իրացման հետ առնչություն ունեցող գրառումներ և փաստաթղթեր, 6) պայուսակ, 7) ձեռնափայտ, անթացուպ, հաշմանդամի նստասայլակ, 8) ՁՊՎ-ից կամ քրեակատարողական հիմնարկից ստացված սնունդ:*

Այս կապակցությամբ հարկ է ընդգծել, որ Նախագծով սահմանվող ուղեկցման ընթացքում ազատությունից զրկված անձանց մոտ պահվող թույլատրելի իրերի սպառիչ ցանկի սահմանումը կարող է խնդրահարույց լինել, քանզի ուղեկցման ընթացքում ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց կարող են անհրաժեշտ լինել առաջին անհրաժեշտության այլ իրեր (անձեռոցիկ, կանանց հիգիենայի պարագաներ և այլն), ինչպես նաև բժշկական ցուցմամբ անձի կենսունակության ապահովման համար անհրաժեշտ սարքեր և պարագաներ (լսողության սարք և այլն):

Ուստի, առաջարկվում է վերանայել Նախագծի 12-րդ կետով լրացվող 9-րդ գլխի 85-րդ կետում ուղեկցման ընթացքում ազատությունից զրկված անձանց մոտ պահվող թույլատրելի իրերի սպառիչ ցանկի սահմանումը:

ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմ